

Heorgii Finin

Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine)

Value Determinants of the Modern Legal Education System

The essential characteristics of value determinants of the modern legal education system were studied. These determinants include the instrumental and spiritual law potential, social justice, human rights and freedoms, freedom and responsibility. The relevance of the research topic is conditioned by the need of improving the level of legal awareness and legal culture of Ukrainian citizens at the present state creation stage.

The purpose of the study is to determine and justify the value determinants of legal education in Ukraine. To achieve the goal of the research, analysis and synthesis, induction and deduction, hermeneutic and dialectical methods were used. It had been proved that technologies and means of legal education are aimed at retransmission of legal experience the system of values and norms within a certain social system. It is stated that justice is one of value determinants of the modern legal education system. The conscious subject aspiration for justice in the social and individual dimensions is one of the tasks of legal education. Dialectical unity, which is traced between law and justice, lies in the fact that legal norms should be the personification of social justice, the compromise between fair and unfair. It is noted that the implementation of human rights and freedoms is an important value determinant of the legal education system in a democratic state. It is emphasized that human rights are fixed in the country legislation and determine the degree of citizen freedom in the system of social relations. It is substantiated that, in the world outlook sense, legal education should affirm such a value as freedom, which is interpreted as a person's ability to choose behavior, principles, ideals within the legal framework, legal meanings of being. Stepping out the legal framework should be perceived by a citizen not as a manifestation of freedom, but as immersion in chaos.

Keywords: Legal Education, Value Determinants, Law, Freedom, Responsibility, Human Rights, Justice

Георгій Фінін

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Харків, Україна)

Ціннісні детермінанти сучасної системи правового виховання

Досліджено сутнісні характеристики ціннісних детермінант сучасної системи правового виховання. До таких детермінант віднесено інструментальний та духовний потенціал права, соціальну справедливість, права і свободи людини, свободу та відповідальність. Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю підняття рівня правосвідомості й правової культури громадян України на сучасному етапі державотворення.

Метою дослідження є визначення ціннісних детермінант правового виховання в Україні та їх обґрунтування. Для реалізації мети дослідження використовувались такі методи як аналіз та синтез, індукція й дедукція, герменевтичний та діалектичний методи. Доведено, що технології та засоби правового виховання спрямовані на ретрансляцію правового досвіду, зокрема системи цінностей й норм в межах певної соціальної системи. Стверджується, що однією з ціннісних детермінант сучасної системи правового виховання є справедливість. Свідоме прагнення суб'єкта до справедливості у соціальному та індивідуальному вимірах становить одне з завдань правовиховної діяльності.

Між правом та справедливістю простежується діалектична єдність, яка полягає в тому, що правові норми мають бути уособленням соціальної справедливості, компромісом щодо межі між справедливим та несправедливим. Зазначено, що реалізація прав і свобод людини є важливою ціннісною детермінантою системи правового виховання у демократичній державі. Підкреслюється, що права людини зафіксовані у законодавстві країни визначають міру свободи громадянина у системі соціальних відносин. Обґрунтовано, що у світоглядному розумінні правове виховання має утверджувати таку цінність як свобода, яка трактується як здатність людини обирати поведінку, принципи, ідеали в межах правового поля, правових смислів буття. Вихід за межі правового поля має сприйматись громадянином не як прояв свободи, а як занурення у хаос.

Ключові слова: правове виховання, ціннісні детермінанти, право, свобода, відповідальність, права людини, справедливість

Вступ.

Необхідність правового виховання у вітчизняному суспільстві обумовлена низкою причин. Правове виховання є засобом подолання правового нігілізму, способом формування поваги до права й важливим механізмом переформатування історично вкоріненого в українському соціумі домінування традицій та звичаїв над правом. Правове виховання формує правосвідомість та правову культуру громадян у демократичній державі, сприяє усвідомленню суспільної значущості правових норм. Враховуючи вітчизняні реалії, особливості історичного поступу нашої держави, ментально-культурні характеристики українського народу виникає слушне запитання про ціннісні детермінанти, принципи та цивілізаційні орієнтири на яких має вибудовуватись правове виховання.

Виходячи з наведеного вище, метою дослідження є визначення ціннісних детермінант правового виховання в Україні та їх обґрунтування.

Методологічною основою нашої наукової розвідки є комплекс загальнонаукових та філософських методів. Для досягнення поставленої мети ми будемо спиратись на такі методи як аналіз та синтез, індуктивний та дедуктивний методи, герменевтичний, діалектичний та ін. Метод аналізу та синтезу дозволив нам розкрити характерні риси феномену правового виховання та визначити напрями його трансформацій у сучасних умовах. Індуктивний та дедуктивний методи стали у нагоді для узагальнення емпіричного матеріалу і для перевірки наукових теорій й гіпотез у їх співставленні з практикою застосування технологій та методів правового виховання. Спираючись на діалектичний метод, ми прагнули розкрити особливості розвитку правового виховання у ціннісному вимірі. Герменевтичний метод став підґрунтям для розуміння цінностей правового виховання у різних смислових контекстах.

Аналіз наукової літератури за темою дослідження засвідчив, що ціннісні детермінанти правового виховання представлені епізодично у окремих наукових розробках, що потребує комплексної наукової розвідки. Так, у наукових працях А. Гетьмана, О. Данильяна, О. Дзьобаня,

Ю. Калиновського репрезентовані сутнісні характеристики правового виховання у історичному, ментальному, соціально-правовому та іншому вимірах. Н. Коваленко досліджує особливості взаємозв'язку феномена правового виховання з процесами становлення правової культури. Наукові праці Дж. Ролза, Т. Подковенко, М. Бурдоносової сприяли нашому усвідомленню справедливості як детермінанти правового виховання. Науковий доробок М. Бердяєва, І. Ільїна, І. Беха взяті за основу при розкритті феномена свободи у її співвідношенні з відповідальністю. Праці Є. Мануйлова, О. Бичко стали науковим підґрунтям для розуміння соціальної та громадянської відповідальності у контексті проблем правового виховання.

Результати дослідження.

Правове виховання є складним соціальним феноменом, який у науковій літературі інтерпретується з різних методологічних позицій. В залежності від сутнісних характеристик такої інтерпретації ціннісне підґрунтя правового виховання буде мати певні відмінності.

Автори ґрунтового монографічного дослідження «Правове виховання в сучасній Україні» зауважують, що загальновизнаним є розуміння правового виховання як процесу передавання накопиченого правового досвіду за допомогою культурно-духовного механізму, що означає наявність між загальною культурою, правовою культурою та правовим вихованням складного багатобічного зв'язку. Традиційно виділяють такі аспекти поняття «правове виховання»: соціальний (соціокультурний) розвиток людини; процес, що інтегрує всі правовиховні впливи (як теоретична модель); конкретна діяльність суб'єктів правового виховання (Правове виховання, 2013, с. 40).

Розширене визначення правового виховання надає Ю. Калиновський. На його думку, правове виховання – це цілеспрямована діяльність держави, громадських організацій, окремих громадян щодо передавання юридичного досвіду, систематичний вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних позитивних уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, настанов, що забезпечують додержання, виконання та

використання юридичних норм. Вочевидь, правове виховання – це обоюдоцінна діяльність як державних органів, так і громадських організацій, що здійснюють просвітницьку, представницьку, організуючу та інші функції у суспільстві (Калиновський, 2012, с. 135).

Відповідно ретрансляція правового досвіду (в межах системи правового виховання) із застосуванням культурно-духовних механізмів передбачає актуалізацію й передавання певних смисложиттєвих соціальних цінностей важливих для існування конкретного суспільства.

Необхідно зазначити, що універсальну цінність, яку мають утверджувати сучасні технології правового виховання є право у всіх його формах та проявах. Цінність права має як інструментальний характер, так і суто духовний. Інструментальна цінність права полягає у тому, що воно є засобом (інструментом) гармонізації суспільних відносин, важливою складовою вирішення соціальних протиріч у ненасильницький спосіб. Духовна цінність права обумовлена його глибинним змістом – воно уособлює такі соціальні чесноти (цінності) як справедливість, свобода, формальна рівність, безпека, соціальна гармонія, права людини тощо.

Як слушно підкреслює Н. Коваленко, система правового навчання та виховання має спрямовуватись на формування правових знань, усвідомлення соціальної цінності права, його значення як засобу захисту прав та інтересів людини, формування правових переконань, мотивів та навичок правомірної поведінки, виховання почуття необхідності правомірної поведінки (Коваленко, 2016, с. 16).

Наступною ціннісною детермінантою, яка має бути покладена в основу сучасної системи правового виховання є справедливість. Свідоме прагнення суб'єкта до справедливості у соціальному та індивідуальному вимірах становить одне з завдань правовиховної діяльності.

Між правом та справедливістю простежується діалектична єдність, яка полягає в тому, що правові норми мають бути уособленням соціальної справедливості, своєрідним компромісом щодо межі між справедливим та несправедливим.

Т. Подковенко доводить, що

справедливість є внутрішнім змістом права, його внутрішнім наповненням, вона володіє безмежним гуманістичним потенціалом. Саме завдяки такому внутрішньому наповненню право еволюціонує, розвивається, збагачується саме та наповнює якісним змістом існуючі суспільні відносини. Однак такі процеси не відбуваються автоматично та самі по собі. Для утвердження справедливості, для відстоювання істинного права потрібна сильна особистість, сильна в аспекті здатності протистояти неправді, злу, несправедливості – особистість, яка здатна щоденно збагачувати право, наповнювати його зміст правдою, гуманізмом і справедливістю. Тими незаперечними істинами, які й складають безумовний смисл права як суспільного явища. Завжди потрібно пам'ятати, що право повинно бути справедливим. Це одночасно і вимоги моралі, це і вимоги природного права, це одночасно і сучасні вимоги існування людства. Справедливість є основою права та одним з базових, основоположних правових принципів. Існування права без справедливості є доволі сумнівним. Оскільки закон, в якому нівелюється принцип справедливості стає неправовим, деспотичним, свавільним приписом влади, він ставить владу над людиною, робить людину засобом для досягнення вузьких державницьких цілей (Подковенко, 2016, с. 13).

Завданням правового виховання у цьому сенсі є формування особистості здатної вчиняти справедливо – розуміти сутність права як уособлення справедливості, розрізняти справедливе й несправедливе у правовому та моральному вимірах.

На переконання М. Бурдоносової, справедливість як правовий принцип виявляється у відповідності між законодавчо закріпленими взаємозалежними правами, свободами, обов'язками, відповідальністю за вчинені правопорушення. Вона має особливе значення для регулювання суспільних відносин, оскільки найбільш суттєві соціальні наслідки викликає саме несправедливість, закріплена в законодавстві (Бурдоносова, 2019, с. 6).

Наслідком правовиховної роботи у сучасних умовах має бути усвідомлення об'єктом правового виховання сутності,

змісту та соціальної значущості справедливості. У даному контексті справедливість не є абстракцією, вона набуває втілення у законодавчих актах, у ставленні людини до оточуючих та під час виконання нею службових (професійних) обов'язків, також проявляється у розумінні того, як вчиняти справедливо й відповідно, що вважається несправедливим.

Соціальна практика засвідчила, що справедливість як соціальна цінність уособлює рівень розвиненості та захисту прав людини у тій або іншій країні. У свою чергу система правового виховання має бути спрямована на формування у суспільній свідомості стійких переконань щодо непорушності прав та свобод людини, визнання їх базовими елементами будь-якої соціальної спільноти.

В контексті вищезначеного Дж. Ролз формулює принципову ідею, що справедлива структура суспільства неможлива без визнання індивідуальних прав і свобод людей, справедливість, у свою чергу, неможлива без визнання автономії людської особистості й надання кожній людині права реалізувати свою свободу – за умови визнання прав і свобод інших (Ролз, 1995, с. 5-20).

Як стверджують вітчизняні дослідники, загальним і безумовним елементом усіх сучасних концепцій справедливості є ідея прав людини. Згідно із нею визнається однаковість у поводженні з усіма людьми незалежно від расових, національних, релігійних і культурних ознак. Тобто, не визнаються різноманітні привілеї, імунітети та, відповідно, дискримінації у зв'язку із вище переліченими ознаками. Саме таке співіснування людей, що базується на ґрунті взаємного визнання прав і свобод, власне, становить порядок їхнього співіснування, який можна назвати справедливим (Філософія права, 2009, с. 110).

Об'єкт правового виховання має усвідомити сутність прав людини, їх безумовну цінність у суспільному розвитку, а найважливіше необхідність їх дотримання у системі соціальних відносин. Загалом, правове виховання є дієвим засобом формування культури прав людини.

Культура прав людини являє собою систему взаємопов'язаних відносин,

переконань, поведінки, норм і вимог, що передбачає необхідність таких дій з боку суб'єктів правового виховання:

- формування поваги до прав людини й основних свобод, сприяння взаємозалежності, взаємозв'язку, неподільності та універсальності прав людини, у тому числі громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, а також права на розвиток;

- розвиток почуття поваги до себе та інших, до цінності людської гідності;

- виховання ставлення й поведінки, що передбачають повагу до прав інших;

- розуміння відмінностей людей у різних вимірах, протидія дискримінації за ознаками раси, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного чи соціального походження, фізичного або психічного здоров'я, статевої орієнтації тощо;

- забезпечення гендерної рівності та однакових можливостей для жінок в усіх сферах;

- виховання поваги й розуміння культурних відмінностей, особливо щодо різних національних, етнічних, релігійних, мовних та інших меншин і спільнот;

- виховання активних громадян своєї країни, сприяння отриманню знань і навичок використання місцевих, національних, регіональних і міжнародних правозахисних документів та механізмів захисту прав людини;

- постійний аналіз проблем у сфері прав людини, а також врахування мінливих обставин у політичній, соціальній, економічній, технологічній та екологічній сферах з метою вжиття заходів, сумісних з нормами про права людини;

- сприяння розвитку демократії, соціальної справедливості, утвердження збалансованості в суспільстві, солідарності та дружби між громадянами й народами;

- сприяння діяльності міжнародних організацій, спрямованих на формування культури миру, заснованої на загальних цінностях прав людини, міжнародного взаєморозуміння, толерантності й ненасильства;

- наділення громади та окремих людей здатністю визначати свої потреби, пов'язані з правами людини, і вимагати їх належного

дотримання;

– зміцнення потенціалу суб'єктів, яким доручено виконання певних обов'язків (у тому числі державних, посадових осіб) та які несуть відповідальність за дотримання, захист і здійснення прав людини;

– слідування правозахисним принципам, закладеним у різних культурних контекстах, врахування історичних і соціальних особливостей кожної країни (Тітомир-Зотова, 2014, с. 39).

Отже, реалізація прав і свобод людини є важливою ціннісною детермінантою системи правового виховання у демократичній державі. Необхідно зауважити, що права людини зафіксовані у законодавстві певної країни визначають міру свободи громадянина у системі соціальних відносин.

Саме тому у світоглядному розумінні правове виховання має утверджувати таку цінність як свобода, яка трактується як здатність людини обирати поведінку, принципи, ідеали, але в межах правового поля, правових смислів буття. Вихід за межі правового поля має сприйматись громадянином не як прояв свободи, а як занурення у хаос.

Продовжуючи вищезначену логіку звернемось до ідей І. Ільїн, який підкреслював, що людина повинна добровільно дотримуватись законів держави, намагатися адекватно їх розуміти і підкорятися їм, виходячи з почуття вільного обов'язку. Незважаючи на те, що ці закони людина може розцінювати як формальні й зовнішні, вона повинна прийняти їх як самозобов'язання й чітко їх дотримуватись. Це необхідно, на думку цього вченого, виходячи з таких причин. По-перше, тому що в саму сутність права і правопорядку входить ця здатність – самовдосконалюватися шляхом лояльної покірності громадян. При цьому кожний здоровий правопорядок відкриває громадянам можливість боротися за нові, кращі закони і за новий порядок життя, перебуваючи у лояльності щодо чинних законів. По-друге, громадянин має добровільно визнавати і дотримуватись законів своєї Батьківщини, оскільки це є єдиним засобом підтримання правопорядку і водночас залишатись вільним у ньому. Людська історія підтверджувала багато разів, що краще користуватися більш

обмеженою системою суб'єктивних прав дійсно забезпечених, ніж бачити, як безмежне коло суб'єктивних домагань нехтується свавіллям сусідів та деспотичною владою. І. Ільїн робить висновок, що краще невелика свобода, яку всі поважають, аніж велика свобода, яку ніхто не гарантує і не поважає. Людина повинна шукати не зовнішнього самозвільнення від закону (шлях революції, анархії, деспотизму), а внутрішнього самозвільнення в межах закону. Внутрішнє звільнення відбувається на духовному рівні і є добровільним самозобов'язанням, воно звільняє людину не від закону, а в законі, оскільки людина дотримується закону, який вільно визнала її правосвідомість (Ільїн, 1993, с. 252-254).

Таким чином, система правового виховання має орієнтувати людину на свідоме самообмеження свободи заради суспільної гармонії, формувати у громадянина здатність до правового самовиховання.

Як зазначав у свій час відомий філософ М. Бердяєв, свобода людини як суб'єкта полягає в тому, щоб стати особистістю, а для цього потрібно припинити жити орієнтуючись лише на зовнішні принципи, але й бути самим собою й нести відповідальність за свій вибір, насамперед перед самим собою. Відповідальність виникає як результат необхідного та обов'язкового відносно вільного вибору шляхів досягнення мети (Бердяєв, 1991).

Виходячи з вищенаведеного, можна стверджувати, що наступною ціннісною детермінантою правового виховання є відповідальність. Розуміння взаємообумовленості свободи та відповідальності є одним з базових імперативів правового виховання як підґрунтя розбудови правової, демократичної держави.

Відповідальність, на думку І. Бека, передбачає визнання людиною єдиної активної причетності до соціального і природного світу, і це визнання є не стільки результатом оцінки особистості іншими людьми, скільки її власним переконанням, моральним принципом, підсумком самоусвідомлення. Тому людина є не пасивним спостерігачем будь-яких соціальних подій, останні завжди розглядаються нею як учасником.

Внутрішній світ відповідальної особистості завжди відкритий для соціальних потреб, пріоритетів, людських цінностей (Бех, 1995, с. 15).

Правове виховання орієнтує людину не лише на набуття відповідальності як індивідуальної риси, а й спрямоване на формування у неї соціальної відповідальності. Соціально-відповідальний громадянин здатен бути активним учасником демократичних перетворень, своєю діяльністю утверджувати принципи правової держави.

Як зазначає Є. Мануйлов, соціальна відповідальність завжди пов'язана з необхідністю додержання приписів, узгоджених з об'єктивними законами природи та суспільства, тобто вона виникає тоді, коли поведінка індивіда має суспільне значення і регулюється соціальними нормами. Об'єктивний характер соціальної відповідальності не означає її фатальної визначеності, однакового рівня для всіх суб'єктів і будь-яких суспільних відносин. Тут особливу роль відіграє вольовий чинник. Свобода волі людини – це суб'єктивна передумова соціальної відповідальності, яка постає як ставлення індивіда до суспільних інтересів з точки зору правильного розуміння і виконання ним своїх обов'язків, які випливають із соціальних норм. Суб'єкт громадянських відносин завжди повинен бути вільний в обранні того чи іншого варіанту поведінки, інакше його не можна буде засуджувати за відхилення від вимог цих приписів. Винятки стосуються тільки осіб, не здатних відповідати за свої дії (душевнохворі, немічні) (Мануйлов, 2013, с. 5).

Формою соціальної відповідальності, яка утверджується в тому числі й за допомогою правових заходів є громадянська відповідальність. Становлення громадянської відповідальності відбувається поступово під впливом суб'єктивних й об'єктивних чинників. Зокрема, фахівці виокремлюють такі рівні розвитку громадянської відповідальності особистості:

– активна громадянська позиція (високий рівень громадянської відповідальності), яка характеризується соціальною ініціативністю, сформованістю цілісних та системних знань про ідеї

громадянського суспільства; відповідальним ставленням до виконання своїх обов'язків; вимогливістю до себе та інших; високим рівнем розвитку самосвідомості, становленням унікальної творчої індивідуальності (Я-громадянин, Я-патріот, Я-член громади, колективу);

– громадянська позиція репродуктивного рівня (середній рівень громадянської відповідальності), яка характеризується знанням і відповідальним ставленням до прав і обов'язків, знанням і дотриманням правил поведінки, наявністю елементарних уявлень про цінності громадянського суспільства, розвиненим прагненням знайти своє місце в житті, хоча активна громадянська позиція стосовно діяльності і вчинків інших членів суспільства, самостійність та ініціатива виявляються не завжди;

– пасивна громадянська позиція (низький рівень розвитку громадянської відповідальності): розрізненість елементів громадянської позиції; наявність загального уявлення про ідеї громадянського суспільства, розпливчасте уявлення про цінності громадянського обов'язку та громадянської відповідальності; низький рівень громадської активності; низький рівень розвитку самосвідомості; відсутність адекватної “Я-концепції”; соціальна поведінка індивіда детермінується актуальною ситуацією (Бичко, 2009, с. 41).

На нашу думку, правове виховання відіграє значну роль у розвитку громадянської відповідальності, сприяє усвідомленню людиною своєї соціальної ролі.

Висновки.

Таким чином, ціннісні детермінанти сучасної системи правового виховання у демократичній державі є комплексом взаємопов'язаних аксіологем, що мають утверджуватись у суспільній та індивідуальній свідомості. У нашій науковій розвідці, ми проаналізували сутнісні характеристики таких ціннісних орієнтирів правового виховання: право як інструментальний та духовний регулятор суспільних відносин, справедливість як втілення гармонійного правопорядку, права людини у демократичному розумінні, діалектичну єдність свободи та відповідальності.

Зокрема, можна твердити, що система правового виховання має спрямовуватись на формування у особистості та у суспільства в цілому правових знань, на усвідомлення соціальної цінності права, на засвоєння правових переконань та навичок правомірної поведінки, на розуміння необхідності правомірної поведінки у сучасній демократичній державі. Усвідомлення об'єктами правовиховної діяльності цивілізаційної, суспільно-інструментальної та гуманістичної цінності права є одним з основних завдань системи правового виховання.

Правове виховання має орієнтуватись на сучасні концепції справедливого соціального порядку, сприяючи утвердженню у суспільній свідомості необхідності слідування принципам справедливості, яка проявляється, у першу чергу, у відстоюванні прав та свобод громадян. Також варто

вказати, що справедливість є внутрішнім змістом права, його духовно-смысловим наповненням, вона володіє безмежним гуманістичним потенціалом.

Сучасна система правового виховання має формувати такий світогляд громадянина, у якому органічно поєднуються цінності свободи та відповідальності. Свобода при цьому обмежується існуючим правом та внутрішніми моральними настановами людини. Поступово громадянин має набувати навичок до самовиховання та «самоцензурування» власних намірів й вчинків. Важливо, щоб правовиховні засоби формували у людини як індивідуальну, так і соціальну (громадянську) відповідальність. Щодо розвитку громадянської відповідальності виокремлюють такі її рівні (етапи): активна громадянська позиція, громадянська позиція репродуктивного рівня, пасивна громадянська позиція.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бердяев Н. А. Самопознание. Москва: Книга, 1991. 444 с.
- Бех І. Д. Від волі до особистості. Київ: Україна-Віта, 1995. 220 с.
- Бичко О. В. Психологічні засади формування громадянської відповідальності (від теорії моделювання до теорії реалізації). // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Сер. «Психологічні науки». Чернігів, 2009. Вип. 74. Т. 1. 280 с.
- Бурдоносова М. А. Генеза справедливості як основоположного принципу права. // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 2. С. 4-7.
- Ильин И. А. Путь к очевидности. Москва: Республика, 1993. 431 с.
- Калиновський Ю. Ю. Правове виховання як механізм розвитку правового суспільства в Україні. // Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків: Право, 2012. № 3(13). С. 134-139.
- Коваленко Н. Ю. Сутність взаємозв'язку правової культури та правового виховання. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2016. Випуск 38. Том 1. С. 15-18.
- Мануйлов Є. М. Соціальна відповідальність особистості у правовій державі. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2013. № 4 (18). С. 3-8.
- Подковенко Т. Справедливість у системі цінностей права. // Актуальні проблеми правознавства. 2016. Випуск 4 (8). С. 10-14.
- Правове виховання в сучасній Україні: монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін.; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2013. 440 с.
- Ролз Дж. Теория справедливости: пер. с англ. Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1995. 678 с.
- Тітомир-Зотова О. С. Роль правового виховання в механізмі забезпечення прав людини. // Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки. 2014. № 4. Ч. 2. С. 36-43.
- Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Данильян, О. Дзюбань, С. Максимов та ін.; за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Данильяна. Харків: Право, 2009. 208 с.

REFERENCES

- Bekh, I. D. (1995). Vid voli do osobystosti [From Will to Personality]. Kyiv: Ukrajina-Vita. [in Ukrainian].
- Berdjaev, N. A. (1991). Samopoznanie [Self-Knowledge]. Moskva: Kniga. [in Russian].
- Burdonosova, M. A. (2019). Gheneza spravedlyvosti jak osnovopolozhnoho pryncypu prava [The Genesis of Justice as a Fundamental Principle of Law]. Aktualjni problemy vitchyznjanoji jursprudenceji, 2, 4-7. [in Ukrainian].
- Bychko, O. V. (2009). Psykholohichni zasady formuvannja ghromadjansjkoji vidpovidalnosti (vid teoriji modeljuvannja do teoriji realizaciji) [Psychological Foundations of The Civic Responsibility Formation (From The Theory of Modeling to The Theory of Implementation)]. Visnyk Chernihivskogho derzhavnogho pedagoghichnogho universytetu. Ser. «Psykhologhichni nauky». Chernihiv, issue 74(1), 280. [in Ukrainian].

- Filosofija prava: pidruch. dlja stud. juryd. vyshh. navch. zakl. [Philosophy of Law: Textbook for Law Students] (2009). / za red. d-ra filos. nauk, prof. O. Danyljjana. Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].
- Il'in, I. A. (1993). Put' k ochevidnosti [The Path to Obviousness]. Moskva: Respublika. [in Russian].
- Kalynovskij, Ju. Ju. (2019). Pravove vykhovannja jak mekhanizm rozvytku pravovogho suspiljstva v Ukrajinі [Legal Education as a Mechanism for The Legal Society Development in Ukraine]. Visnyk Nacional'noji jurydyčnoji akademiji Ukrajinny im. Jaroslava Mudrogho. Serija: Filosofija, filosofija prava, politologhija, sociologhija. Kharkiv: Pravo, 3(13), 134-139. [in Ukrainian].
- Kovalenko, N. Ju. (2016). Sutnistj vzajemozv'jazku pravovoji kuljтуры ta pravovogho vykhovannja [The Essence of The Relationship Between Legal Culture and Legal Education]. Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho nacional'nogho universytetu. Serija Pravo, 38(1), 15-18. [in Ukrainian].
- Manujlov, Je. M. (2013). Socialjna vidpovidalnistj osobystosti u pravovij derzhavi [Social Responsibility of The Individual in a Rule of Law State]. Visnyk Nacional'nogho universytetu «Jurydyčna akademija Ukrajinny imeni Jaroslava Mudrogho», 4 (18), 3-8. [in Ukrainian].
- Podkovenko, T. (2016). Spravedlyvistj u systemi cinnostej prava [Justice In The Legal System of Values]. Aktualjni problemy pravoznavstva, 4 (8), 10-14. [in Ukrainian].
- Pravove vykhovannja v suchasnij Ukrajinі: monohrafija [Legal Education in Modern Ukraine: Monograph] (2013). / za red. V.Ja. Tacija, A.P. Ghetjmana, O.Gh. Danyljjana. 2-ghe vyd., pererobl. i dopov. Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].
- Rolz, Dzh. (1995). Teorija spravedlivosti [The Theory of Justice]: per. s angl. Novosibirsk: Izd-vo Novosib. un-ta. [in Russian].
- Titomyr-Zotova, O.S. (2014). Rolj pravovogho vykhovannja v mekhanizmi zabezpechennja prav ljudyny [The Role of Legal Education in The Mechanism of Human Rights Ensuring]. Visnyk Zaporiz'kogho nacional'nogho universytetu. Serija: Jurydyčni nauky, 4(2), 36-43. [in Ukrainian].

Finin Heorgii

Dr.Sc., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-7437-2996>, finingeorgiy@gmail.com

Стаття надійшла / Article arrived: 06.07.2021

Схвалено до друку / Accepted: 28.08.2021